

การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ อุทยานประวัติศาสตร์สตึกก๊อกรม

Promoting Historical Tourism of Sadok Kok Thom Historical Park

สุพจน์ เดชเรือง¹, อัจฉิรา ทิวะสิงห์^{2*}

Supot Detrueng¹, Atchira Tiwasing^{2*}

สาขาวิชาการจัดการนวัตกรรมการค้า, คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี¹

สาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม, คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี²

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในอุทยานประวัติศาสตร์สตึกก๊อกรม จังหวัดสระแก้ว ซึ่งเป็นแหล่งโบราณสถาน ขอมโบราณที่สำคัญของภาคตะวันออกของประเทศไทย โดยเน้นศึกษาศักยภาพและอัตลักษณ์ของอุทยานฯ ในฐานะแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และวัฒนธรรม ตลอดจนประเมินสถานการณ์ปัจจุบันด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์ พบว่า แม้อุทยานประวัติศาสตร์สตึกก๊อกรมจะมีจุดเด่นด้านความงามและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ แต่ยังขาดการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพและการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานความงามและความสำคัญทางประวัติศาสตร์ แต่ยังขาดการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพและการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชนท้องถิ่น บทความนี้ได้นำเสนอแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยว 3 ด้านหลัก ได้แก่ 1) การส่งเสริมตลาดท่องเที่ยวผ่านการประชาสัมพันธ์เชิงรุกและการสร้างอัตลักษณ์ 2) การพัฒนาสินค้าและบริการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับชุมชนและกิจกรรมเชิงประสบการณ์ และ 3) การบริหารจัดการโดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกกระบวนการ ทั้งนี้ แนวทางดังกล่าวจะช่วยยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขัน สร้างการรับรู้และดึงดูดนักท่องเที่ยว รวมถึงสนับสนุนการกำหนดนโยบายและวางแผนกลยุทธ์การตลาดที่ตอบโจทย์ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น อีกทั้งยังสามารถยกระดับแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวให้เป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น

คำสำคัญ : การส่งเสริมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ อุทยานประวัติศาสตร์สตึกก๊อกรม

*Corresponding Author อีเมล atchira_t@mutt.ac.th

Received: May 4, 2025; Revised: Jun 1, 2025; Accepted: Jun 30, 2025

Abstract

This article aimed to analyze and propose guidelines for promoting historical tourism at Sadok Kok Thom Historical Park in Sa Kaeo Province, a significant Khmer archaeological site in Eastern Thailand. The paper focuses on assessing the site's potential and unique identity as a tourism destination with outstanding historical, architectural, and cultural value, as well as evaluating the current marketing and public relations situation. Findings reveal that, despite its remarkable beauty and historical importance, Sadok Kok Thom Historical Park still lacks effective tourism promotion and integrated collaboration between relevant agencies and local communities. The article proposes three main approaches for tourism promotion: (1) proactive marketing and identity creation, (2) development of tourism products and services linked to local communities and experiential activities, and (3) management that encourages community participation throughout the process. These approaches are expected to enhance competitiveness, raise awareness, and attract more tourists. Furthermore, they support the formulation of policies and strategic marketing plans that address economic, social, and cultural heritage conservation goals, thereby elevating the site's profile and recognition at a broader level.

Keywords: Tourism Promotion, Historical Tourism, Sadok Kok Thom Historical Park

1. บทนำ

การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์นับเป็นหนึ่งในรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมของชาติ สำหรับประเทศไทยแหล่งโบราณสถานและอุทยานประวัติศาสตร์ต่าง ๆ ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติอย่างต่อเนื่อง โดยในปีงบประมาณ 2566 มีผู้เข้าชมอุทยานประวัติศาสตร์มากถึง 4,331,156 คน/รูปเพิ่มขึ้นร้อยละ 91.96 จากปีงบประมาณ 2565 (The Fine Arts Department, 2024) ถือว่าได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวและมีแนวโน้มที่จะมีนักท่องเที่ยวมาเยือนเพิ่มขึ้นในอนาคต

อุทยานประวัติศาสตร์สตีงก๊อทอม จังหวัดสระแก้ว เป็นหนึ่งในแหล่งโบราณคดีสำคัญที่สะท้อนความรุ่งเรืองของอารยธรรมขอมในอดีต กล่าวคือ ศาสนสถานแห่งนี้ได้รับการก่อสร้างขึ้นในรัชสมัยพระเจ้าอู่ไทยยติยวรมันที่ 2 (พุทธศักราช 1593–1609) โดยใช้วัสดุหินทรายและศิลาแลงเป็นองค์ประกอบหลัก พื้นที่สำคัญได้รับการตกแต่งด้วยการแกะสลักลวดลายลงบนผิวหิน ถ้ายทอดเนื้อหาเกี่ยวกับคติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ตลอดจนลวดลายพันธุ์พฤกษา ซึ่งสามารถเปรียบเทียบรูปแบบศิลปกรรมได้กับศิลปวัฒนธรรมเขมรโบราณประเภทคลังผสมกับบาปวน ทั้งนี้ จากลักษณะทางศิลปกรรมสามารถกำหนดอายุการสร้างได้ในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 16 (The Fine Arts

Department, 2023) ด้วยคุณค่าทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และภูมิทัศน์ที่โดดเด่น อุทยานประวัติศาสตร์แห่งนี้จึงมีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ แต่อย่างไรก็ตาม กลับมีการศึกษาเกี่ยวกับอุทยานแห่งนี้อย่างจำกัดเฉพาะใน 2 มิติ ได้แก่ (1) ด้านประวัติศาสตร์ เน้นอธิบายความเป็นมาของตัวปราสาทและความสำคัญของจารึกศักดิ์กอกหมหลักที่ 2 และ (2) ด้านสถาปัตยกรรมและการบูรณะ (Yaprom & Mattariganond, 2022; Boonyasathit et al., 2024) จากการที่ผู้เขียนได้ลงพื้นที่สำรวจและสัมภาษณ์ตัวแทนผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในตำบลโคกสูงและตัวแทนชาวบ้าน พบว่ายังคงขาดข้อมูลด้านการท่องเที่ยวที่ชัดเจน ประกอบกับเผชิญความท้าทายด้านการรับรู้และการเข้าถึงของนักท่องเที่ยวที่อยู่ในระดับต่ำ สาเหตุจากการขาดกลยุทธ์การส่งเสริมการตลาดที่มีประสิทธิภาพ การประชาสัมพันธ์ยังไม่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย และขาดการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชนท้องถิ่น (Detrueng, 2024) ดังนั้นการนำเสนอการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์และศักยภาพของพื้นที่จึงจำเป็นอย่างยิ่ง

บทความนี้มุ่งให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของอุทยานประวัติศาสตร์ศักดิ์กอกหม เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน สร้างการรับรู้และดึงดูดนักท่องเที่ยว ตลอดจนส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แนวทางดังกล่าวจะช่วยสนับสนุนการกำหนดนโยบายและวางแผนกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับเป้าหมายด้านเศรษฐกิจ สังคม และการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น อีกทั้งยังมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมให้แหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายมากยิ่งขึ้น

2. การทบทวน แนวคิดหรือทฤษฎี

2.1 การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์จัดอยู่ในประเภทแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น แต่มีความแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นประเภทอื่น เนื่องจากมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และสังคม อีกทั้งยังมีความเชื่อมโยงทางจิตใจระหว่างอดีตกับชนรุ่นหลังอย่างลึกซึ้ง ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์จำนวนมากกระจายอยู่ในทุกภูมิภาค แต่ละแห่งล้วนสะท้อนอัตลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น ทั้งในด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศ ทั้งนี้นักวิชาการได้ให้คำจำกัดความของคำว่า การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ไว้ดังนี้

Goeldner & Ritchie (2012) ได้ให้คำนิยามว่า การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการศึกษาความรู้เรื่องในอดีตผ่านสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่น กรุงโรม อียิปต์ และกรีซ ตลอดจนการเยี่ยมชมอนุสรณ์สถาน โบสถ์ วิหาร หรือสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวลักษณะนี้เป็นกิจกรรมยอดนิยมของนักเดินทาง เนื่องจากสถานที่เหล่านี้มักตั้งอยู่ใกล้เมืองใหญ่ สามารถเดินทางเข้าถึงได้สะดวก และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิต ความเชื่อ และวัฒนธรรมในอดีตอย่างลึกซึ้ง

Department of Tourism (2014) ได้ให้คำนิยามว่า การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยวได้ความรู้ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดี ในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อาจจัดรายการเส้นทางท่องเที่ยวตามรอยประวัติศาสตร์ต่างๆ อาทิ ทิวทัศน์ทางศิลปะ ขอมตามรอยพ่อขุนเม็งราย เทียวอุทยานประวัติศาสตร์ต่าง ๆ เป็นต้น

Khongkun et al. (2021) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) เป็นการเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศาสนา วัฒนธรรม วิถีชีวิตในท้องถิ่น รวมถึงสถานที่หรืออาคารสิ่งก่อสร้างที่มีอายุเก่าแก่หรือเคยมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในแหล่งท่องเที่ยวนั้น

Noknoi (2021) อธิบายว่า การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และโบราณคดี รวมถึงสถานที่ที่มีความผูกพันทางจิตใจของคนรุ่นหลัง เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยวได้ความรู้ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยที่ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการ

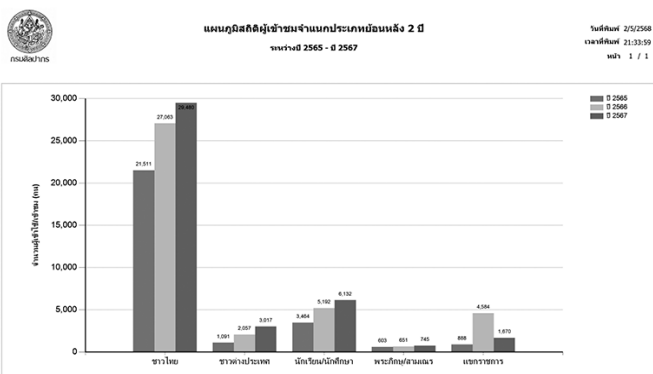
Silpa-archa (2022) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) เป็นหนึ่งในประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์เพื่อชื่นชมเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว และได้รับความรู้ความเข้าใจในประวัติศาสตร์และโบราณคดีท้องถิ่น

อาจกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งโบราณคดีและแหล่งประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมความงดงามของสถานที่ พร้อมทั้งได้รับความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และโบราณคดีท้องถิ่น ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อ การท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ไม่เพียงครอบคลุมการเยี่ยมชมโบราณสถานหรือพิพิธภัณฑ์ แต่รวมถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่สะท้อนวิถีชีวิตดั้งเดิม ตระหนักถึงคุณค่าในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม และการสร้างการรับรู้ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้ ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์มิได้เป็นเพียงกิจกรรมเพื่อความพักผ่อนหย่อนใจเท่านั้น หากแต่ยังมอบประสบการณ์ที่ทำให้ผู้เยี่ยมชมได้สัมผัสบรรยากาศแห่งอดีตกาลอย่างลึกซึ้ง การท่องเที่ยวในลักษณะนี้ยังเอื้อให้เกิดการรวมตัวของกลุ่มบุคคลหรือชุมชนที่มีความสนใจร่วมกันในเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ อีกด้วย

2.2 อุทยานประวัติศาสตร์สตึกก๊อกรม

คำว่า “สตึกก๊อกรม” (Sdok Kak Thom) มีรากศัพท์มาจากภาษาเขมร เป็นชื่อที่ชุมชนท้องถิ่นใช้เรียกขานปราสาทแห่งนี้ โดยมีความหมายว่า “กกกอใหญ่” (Sadok Kok Thom Historical Park, 2020) อันสะท้อนถึงลักษณะทางภูมิประเทศในอดีตปราสาทแห่งนี้เป็นที่รู้จักครั้งแรกในปี พ.ศ. 2444 นับเป็นโบราณสถานที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย และมีอายุเก่าแก่ยิ่งกว่าปราสาทนครวัดในประเทศกัมพูชา ตัวโบราณสถานได้รับการแกะสลักและตกแต่งด้วยลวดลายอันวิจิตรงดงามอย่างยิ่ง ทั้งนี้ นายเอเตียน เอมีนเยร์ (Étienne Aymonier) นักโบราณคดีชาวฝรั่งเศส ผู้ทำการสำรวจโบราณสถานเขมรในประเทศไทย ได้ยกย่องปราสาทหลังนี้ว่า “เป็นโบราณสถานที่โดดเด่นที่สุดที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นจากหิน” และยังได้กล่าวถึงจารึกที่ค้นพบในพื้นที่ว่าเป็น “จารึกที่มีความสำคัญที่สุดของประเทศไทย” (Etienne Aymonier, 1901, p. 248 as cited in Yaprom & Mattariganond, 2022) เนื่องจากนับเป็นหลักฐานเพียงชิ้นเดียวในโลกที่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของอาณาจักรเขมรตลอดระยะเวลากว่า 200 ปี โดยเฉพาะลำดับพระมหากษัตริย์และพราหมณ์ประจำราชสำนัก ซึ่งได้รับการบันทึกไว้อย่างครบถ้วนและสมบูรณ์

กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ได้ขึ้นทะเบียนโบราณสถานปราสาทสตึกก๊อกรมครั้งแรกประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 52 วันที่ 8 มีนาคม 2478 ต่อมาได้กำหนดเขตพื้นที่โบราณสถานประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 114 ตอนพิเศษ 81 ง วันที่ 15 กันยายน 2540 รวมทั้งพื้นที่โบราณสถาน 641 ไร่ 2 งาน 82 ตารางวา และได้อนุรักษ์ปราสาทสตึกก๊อกรม ตั้งแต่ พ.ศ. 2536 – 2557 ตามหลักการอนุรักษ์และบูรณะโดยวิธีอันสดีเลิศสืบพันธุ์พื้นฐานของงานโบราณคดี (The Fine Arts Department, 2020). และในปี พ.ศ. 2560 ได้ยกฐานะเป็นอุทยานประวัติศาสตร์แห่งที่ 11 ของประเทศไทย โดยปราสาทสตึกก๊อกรมเริ่มเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมโบราณสถานมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากสถิติผู้เข้าชมพบว่าส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย ปัจจุบันยังมีได้เก็บค่าธรรมเนียมเข้าชม

ภาพที่ 1 แผนภูมิสถิติผู้เข้าชมจำแนกประเภทย้อนหลัง 2 ปี ระหว่างปี 2565 – ปี 2567

Source: Information System for Cultural Heritage Resources, The Fine Arts Department. (n.d.).

6 | วารสารการจัดการเพื่อการพัฒนา ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 Journal of Management for Development (JMD) Vol. 1 (1)

ภายในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ได้จัดให้มีศูนย์บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกและให้ข้อมูลก่อนเข้าชมพื้นที่อุทยาน โดยการจัดแสดงภายในศูนย์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 3 ส่วนหลัก ได้แก่

ส่วนที่ 1 โถงต้อนรับ จัดแสดงข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับปราสาทสุโขทัย เหมาะสำหรับผู้เข้าชมที่มีเวลาจำกัด สามารถเรียนรู้และทำความเข้าใจภาพรวมของปราสาทได้อย่างกระชับและรวดเร็ว

ส่วนที่ 2 ห้องฉายวิดีโอ จัดแสดงเรื่องราวโดยสังเขปเกี่ยวกับปราสาทสุโขทัย ตั้งแต่กระบวนการก่อสร้างในอดีต จนถึงขั้นตอนการบูรณะและอนุรักษ์ในปัจจุบัน

ส่วนที่ 3 ห้องนิทรรศการ นำเสนอเรื่องราวของปราสาทสุโขทัยในหลากหลายมิติ อาทิ ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับ “ปราสาท” สถาปัตยกรรมในวัฒนธรรมเขมร ความหมายและคติในการสร้าง ลักษณะที่มา รูปแบบและความสำคัญ ตลอดจนวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง แผนผัง รูปแบบ และองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม รวมถึงการถ่ายทอดเนื้อหาจากจารึกสุโขทัยในหลากหลายบริบท ทั้งในด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม นอกจากนี้ ยังครอบคลุมถึงกระบวนการอนุรักษ์และบูรณะปราสาทในยุคปัจจุบัน โดยจัดแสดงข้อมูลทั้งในภาษาไทยและภาษาอังกฤษผ่านนิทรรศการสื่อผสม ได้แก่ ป้ายคำบรรยาย หุ่นจำลองสามมิติ สื่อวิดีโอ และการจัดแสดงโบราณวัตถุ เช่น ชิ้นส่วนทางสถาปัตยกรรม เครื่องประดับ และองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ภาพที่ 2 ภายในศูนย์บริการข้อมูล

Source: Author (2024)

ในเดือนมีนาคมของทุก ๆ ปี จะมีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวแหล่งอารยธรรมขอมโบราณตามรอยปราสาทศิลา โดยมีกิจกรรมที่น่าสนใจหลากหลาย อาทิ การชมปรากฏการณ์พระอาทิตย์ลอดซุ้มประตูปราสาท พิธีสะเดาะเคราะห์เพื่อความเป็นสิริมงคล ขบวนแห่เกียรดิศบูชาพระศิวะ การแสดงแสง สี เสียง และสื่อผสม ตลอดจนกิจกรรมตลาดวัฒนธรรมและการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน กิจกรรมเหล่านี้ล้วนเป็นไฮไลต์สำคัญที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาด้านสถาปัตยกรรมและดาราศาสตร์ของชาวเขมรโบราณได้อย่างชัดเจน อันควรค่าแก่การชมและศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้กระทรวงวัฒนธรรมได้ประกาศยกระดับการจัดแสดงแสง สี เสียง ณ ปราสาทสุโขทัยให้เป็นหนึ่งใน 16 เทศกาลประเพณีที่ได้รับการส่งเสริมสู่ระดับชาติและนานาชาติ ภายใต้แผนนโยบายการขับเคลื่อน “Soft Power” ความเป็นไทย เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจในภาคอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ สร้างรายได้และส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีให้กับประเทศ

โดยเฉพาะในกลุ่มอุตสาหกรรมวัฒนธรรมสร้างสรรค์ที่มีศักยภาพตามกรอบ 5F โดยงานเทศกาลประเพณี (Festival) ถือเป็นหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญตามแนวนโยบายรัฐบาล นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างรายได้แก่ประชาชนในพื้นที่ สนับสนุนเศรษฐกิจหมุนเวียน และเสริมความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนอย่างยั่งยืน (MRG Online, 2023)

ภาพที่ 3 ประชาชนรชมปรากฏการณ์พระอาทิตย์ลอดซุ้มประตูและพิธีสะเดาะเคราะห์

Source: Author (2023)

2.3 การส่งเสริมการท่องเที่ยว

Thung Wa Subdistrict Administrative Organization (2020) ระบุว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยว หมายถึง การดำเนินกิจกรรมใด ๆ ที่สนับสนุน มีบทบาท หรือกระตุ้นด้านการท่องเที่ยว โดยกำหนดมาตรฐานออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ (1) มาตรฐานด้านแหล่งหรือกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น สนับสนุนหรือจัดให้มีเส้นทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก เป็นต้น (2) มาตรฐานด้านบริการการท่องเที่ยว เช่น สนับสนุนหรือจัดให้มีบริการด้านความปลอดภัย ร้านอาหาร ของที่ระลึก ที่พัก เป็นต้น และ (3) มาตรฐานด้านการตลาดท่องเที่ยว เช่น สนับสนุนหรือจัดให้มีการสร้างเส้นทางหรือกิจกรรมท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว ในขณะที่ Sirivejjabhandu (2023) กล่าวว่า ส่งเสริมการท่องเที่ยวมีองค์ประกอบตามยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทยคือ (1) การส่งเสริมตลาดท่องเที่ยว (2) การพัฒนาสินค้าและบริการท่องเที่ยว และ (3) การบริหารจัดการการท่องเที่ยว

ทั้งนี้ Department of Local Administration (n.d.) อธิบายว่า การส่งเสริมการท่องเที่ยว มีหลักการดำเนินการที่สำคัญ 5 ประการดังนี้

(1) เร่งพัฒนา บุคลากร พื้นฟูมรดก และสินทรัพย์ทางวัฒนธรรม ทั้งในเขตเมืองและนอกเมือง เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวใหม่ สร้างแหล่งจำหน่ายซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยว โดยส่งเสริมบทบาทเอกชนร่วมกับชุมชนในการรักษาแหล่งท่องเที่ยวและวิถีชีวิตให้อยู่ในสภาพเดิมอย่างต่อเนื่อง

(2) เพิ่มความหลากหลายของการท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม โดยส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งในรูปแบบการจัดสหกรณ์การท่องเที่ยวและการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว

(3) เพิ่มมาตรการอำนวยความสะดวก สร้างความปลอดภัยและป้องกันการเอาเปรียบนักท่องเที่ยว รวมทั้งเร่งรัดการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของนักท่องเที่ยวอย่างจริงจัง

(4) เร่งฟื้นฟูความร่วมมือกับท้องถิ่นอื่นๆ โดยรอบ ทั้งทางด้านการตลาด การลงทุนและการจัดอุปสรรคในการท่องเที่ยว

(5) บริหารการท่องเที่ยวโดยใช้กลยุทธ์การตลาดเชิงรุก โดยสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับธุรกิจชุมชน ตลอดจนพัฒนาคุณภาพการบริการการท่องเที่ยว รวมทั้งการโฆษณาประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของท้องถิ่นในรูปแบบที่หลากหลาย

การส่งเสริมการท่องเที่ยว จึงเป็นกระบวนการสื่อสารและดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งภายในและภายนอกองค์กรควบคู่กันไป โดยมีองค์ประกอบสำคัญ เช่น การประชาสัมพันธ์ การเผยแพร่ข้อมูล การโฆษณากิจกรรมหรือเนื้อหาด้านการท่องเที่ยวแก่หน่วยงานภายนอก อาทิ หน่วยงานด้านการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวทั่วไป รวมถึงชุมชนหรือผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันอย่างถูกต้องและตรงกัน นอกจากนี้ การดำเนินงานภายในองค์กรก็มีความสำคัญต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว อาทิ การจัดอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้นำเที่ยว การจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ และการวางแผนโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสม เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ การส่งเสริมการท่องเที่ยวในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับนานาชาติ ระดับภูมิภาค ระดับประเทศ หรือระดับท้องถิ่น ล้วนมีความสำคัญในการกระตุ้นการผลิต การใช้ทรัพยากร โดยเฉพาะทรัพยากรท้องถิ่นอย่างเหมาะสม ทั้งในรูปแบบของสินค้า ผลิตภัณฑ์ และบริการ อันจะนำไปสู่การยกระดับภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ และก่อให้เกิดการสร้างอาชีพและรายได้ที่ยั่งยืนแก่ประชาชนในท้องถิ่น

3. บทสรุป

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ โดยมีบทบาทในการสร้างรายได้และส่งเสริมการพัฒนาในมิติต่าง ๆ ตามห่วงโซ่อุปทานของกิจกรรมท่องเที่ยวในระดับประเทศ เพื่อให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570) แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566 – 2570) และแผนพัฒนาบริการท่องเที่ยว พ.ศ. 2566 – 2570 จึงได้เสนอแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อุทยานประวัติศาสตร์สัติก๊กอคม 3 ประเด็น ดังนี้

(1) การส่งเสริมตลาดท่องเที่ยว “อุทยานประวัติศาสตร์สัติก๊กอคม” เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง โดยเฉพาะในด้านความโดดเด่นด้านเอกลักษณ์ ความงามตาม ความเก่าแก่ และคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ความเชื่อ ศิลปกรรม และวัฒนธรรม ซึ่งล้วนเป็นจุดเด่นที่สามารถนำมาต่อยอดในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวได้ แนวทางสำคัญในการส่งเสริมศักยภาพดังกล่าว คือ การนำเสนออัตลักษณ์ออกสู่สาธารณะในเชิงรุกด้วยเทคนิคการเล่าเรื่อง (Storytelling) ผ่านสื่อต่าง ๆ การสร้างกระแสความสนใจ และการผลิตเนื้อหาในสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อขยายการรับรู้ทั้งในกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความ

สนใจด้านประวัติศาสตร์โดยตรง ตลอดจนนักท่องเที่ยวทั่วไปในวงกว้าง แม้จะมีความโดดเด่นเป็นจุดแข็งที่สร้างชื่อเสียงในระดับหนึ่งแล้วก็ตาม แต่อูทยานยังคงไม่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในหมู่นักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศเท่าที่ควร เพื่อส่งเสริมการรับรู้และยกระดับการเป็นที่รู้จักในวงกว้าง จึงควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ (Public Relation) ให้มากยิ่งขึ้น นอกเหนือจากการเผยแพร่ข้อมูลผ่าน Facebook Fanpage ของอุทยานแล้ว ยังควรขยายช่องทางการประชาสัมพันธ์ เช่น เพิ่มช่องสื่อสังคมออนไลน์ที่ได้รับความนิยมในไทยและประเทศเพื่อนบ้าน การประสานความร่วมมือกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ในการส่งเสริมการท่องเที่ยว การเข้าร่วมกิจกรรมออกบูธประชาสัมพันธ์ ตลอดจนการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักภายในจังหวัดหรือจังหวัดใกล้เคียง

- ใช้ Digital Storytelling แบบมีส่วนร่วม พัฒนาเนื้อหาเชิงเล่าเรื่องเกี่ยวกับस्टікก๊อกรมโดยชาวบ้าน เช่น เรื่องเล่าจากผู้เฒ่าผู้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือบทสัมภาษณ์ชุมชน นำเสนอผ่านวิดีโอ TikTok, YouTube Shorts หรือ Instagram Reels

- จัดทำ “แผนที่ท่องเที่ยวดิจิทัล” แบบ Interactive ที่รวมสถานที่สำคัญ ร้านค้า ของดีชุมชน เส้นทางเดินชม และพีเจอร์ AR สำหรับดูภาพซ้อนในอดีตกับปัจจุบัน

- สร้างแคมเปญ Hashtag Online เช่น #ตามรอยस्टікก๊อกรม #วิถีชมโบราณ โดยเปิดให้ผู้มาเยือนแชร์ประสบการณ์และรูปภาพ

- ร่วมมือกับชุมชนเปิด “ตลาดย้อนยุค” เป็นรายเดือนหรือรายไตรมาส โดยเชิญ Influencer สายประวัติศาสตร์หรือท่องเที่ยว มาช่วยสร้างกระแสในโซเชียล

(2) การพัฒนาสินค้าและบริการท่องเที่ยว การกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มุ่งส่งเสริมเอกลักษณ์ด้านศิลปะและวัฒนธรรมของอุทยานประวัติศาสตร์स्टікก๊อกรมควรมีแนวทางที่ชัดเจน โดยในปัจจุบันได้มีงานชมพระอาทิตย์ขึ้น การจัดงานแสง สี เสียง ซึ่งเป็นกิจกรรมประจำปีที่ช่วยสร้างภาพลักษณ์และดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ยังคงขาดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนโดยรอบอุทยานอย่างใกล้ชิด จึงควรมีการพัฒนากิจกรรมเพิ่มเติมที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสมากกว่าการเยี่ยมชมและศึกษาประวัติศาสตร์ภายในอุทยานเท่านั้น โดยสามารถเชื่อมโยงกิจกรรมท่องเที่ยวกับชุมชนท้องถิ่นที่อยู่ใกล้เคียง เช่น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณีพื้นถิ่น การนำเสนออัตลักษณ์ท้องถิ่นผ่านของดีประจำชุมชน รวมถึงการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ลงมือทำร่วมกับคนในพื้นที่ เช่น การทำอาหารท้องถิ่น การฝึกงานหัตถกรรม การลองทำการเกษตรหรือเก็บผลผลิตทางการเกษตร การได้ร่วมซ่อมหรือฝึกะบ้านาฏยลล้าอปราสตักก๊อกรม ซึ่งประดิสฐ์ทำร่าจากภาพลลัคคิวนาฏราช เป็นต้น อันจะช่วยสร้างประสบการณ์ตรงที่ลึกซึ้งและยั่งยืน ตลอดจนส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนควบคู่ไปกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ของที่ระลึกบนพื้นฐานอัตลักษณ์ของस्टікก๊อกรมก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญ

- จัดกิจกรรม “ชุมชนมีชีวิต” หรือ Living Museum เปิดบ้านชุมชนให้เป็นสถานที่เรียนรู้วิถีชีวิต เช่น สอนทำอาหารพื้นถิ่น แกะสลักหินจำลอง ผักพอนรำ “นาฏยลีลาอัปราชดึกก้องกัม”
- พัฒนาสินค้าที่ระลึกบนฐานอัตลักษณ์โบราณคดี เช่น เครื่องประดับลายแกะสลักจำลองจากปราสาท เสื้อผ้าพื้นถิ่นพิมพ์ลายหินสลัก และลายการตูนเรื่องเล่าสื่อก้องกัม
- ส่งเสริมกิจกรรม “ท่องเที่ยวเชิงเกษตร+วัฒนธรรม” เช่น นั่งเกวียนเที่ยวสวน เรียนรู้การทำอาหารที่มีในท้องถิ่น วาดลวดลายโบราณบนผืนผ้า
- ให้ชาวบ้านเป็นเจ้าของกิจกรรมท่องเที่ยว ผ่าน “วิสาหกิจชุมชนด้านท่องเที่ยว” ที่มีระบบแบ่งรายได้เป็นธรรม

(3) การบริหารจัดการการท่องเที่ยว ควรส่งเสริมการพัฒนาความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแก่ชุมชนในทุกมิติ กล่าวคือ ข้อดี ข้อควรระวัง โอกาส และอุปสรรค รวมถึงสร้างการรับรู้ให้แก่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง มีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ครอบคลุมด้านความรู้ ทักษะ และทักษะที่จำเป็น เช่น ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของอุทยานฯ การแนะนำเส้นทางในชุมชน การทราบสถานที่สำคัญในชุมชน การมีจิตบริการ การเป็นเจ้าบ้านที่ดี ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศพื้นฐาน ทักษะการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น เป็นต้น ทั้งนี้ Choibamroong (2009) ได้ให้ข้อคิดไว้ว่า “การเสริมสร้างศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากเป็นกำหนดทิศทางและแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ได้เป็นอย่างดี” ดังนั้นหน่วยงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องควรเปิดโอกาสให้คนในชุมชนและภาคีเครือข่ายได้มีส่วนร่วมการประชุมหารือหรือ วางแผน ดำเนินการ และประเมินผลในกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเพื่อให้ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน การกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อส่งเสริมการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและการพัฒนาพื้นที่โดยรอบอย่างเหมาะสม เพื่อยกระดับศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชมมากยิ่งขึ้น การเสริมแรงจูงใจให้แก่ภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไป เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและขับเคลื่อนการท่องเที่ยว ควรดำเนินการควบคู่ไปกับการสร้างความร่วมมือระหว่างกันอย่างเป็นระบบ โดยการเปิดโอกาสให้แต่ละภาคส่วนได้รับประโยชน์ร่วมกันจากกระบวนการพัฒนา เช่น การสร้างงาน สร้างอาชีพ และเพิ่มรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่ ทั้งนี้ ควรส่งเสริมให้ชุมชนมีบทบาทในการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น รวมถึงการออกร้านจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภคแก่กลุ่มนักท่องเที่ยว ทั้งในช่วงการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวและในช่วงเวลาปกติ เพื่อให้เกิดประโยชน์อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

- อบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นดิจิทัล (Digital Local Guide) เพิ่มทักษะด้านไอที การสื่อสาร การใช้แอปพลิเคชันนำเที่ยวหรือแปลภาษา รวมถึงความรู้ประวัติศาสตร์
- จัดทำระบบ “E-Volunteer Tour” สำหรับนักท่องเที่ยว ให้ชาวบ้านอาสาสมัครเที่ยวแบบสมัครใจหรือแบบมีค่าตอบแทน พร้อมจัดการข้อมูลผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล

- สร้างเวทีระดมความคิดชุมชนทุกไตรมาสเชิญตัวแทนกลุ่มอาชีพ เยาวชน ผู้สูงอายุ ร่วมกำหนดแนวทางท่องเที่ยวที่ตอบโจทย์ทุกกลุ่ม
- ส่งเสริมระบบฐานข้อมูลการท่องเที่ยวแบบรวมศูนย์ที่ชุมชนสามารถเข้าถึง แก้ไข และอัปเดตข้อมูลได้เอง
- จัดสรรรายได้จากกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม โดยมีระบบตรวจสอบร่วมระหว่างชุมชน ราชการ และนักวิชาการ

ภาพที่ 4 การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อุทยานประวัติศาสตร์สັกก์ก้อม

Source: Author (2025)

4. เอกสารอ้างอิง

- Boonyasathit, W., Soomprasert, B. & Kaewthong, N. (2024). Sadok Kok Thom 2 Inscription: Significant Evidence of Ancient Khom - Khmer History. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 8(1), 242–256, (in Thai). <https://so06.tcithaijo.org/index.php/husojournalpnru/article/view/270450>.
- Choibamroong, T. (2009). *The Role of Local Government Organisation to Develop the Sustainable Tourism*. Bangkok: Cabinet and Royal Gazette Publishing Office.
- Department of Local Administration. (n.d.). *Standard of Tourism Promotion*, (in Thai). https://www.dla.go.th/work/e_book/eb1/std210550/22/22.htm.
- Department of Tourism. (2014). *Assessment Manual for Quality Standards of Historical Tourist Attractions*. <https://www.dot.go.th/storage/ebooks/February2019/PLpogKmbYidrDzxTZ5K1.pdf>.

- Detrueng, S. (2024). *Guidelines for Developing Tourism Management through Participation of Stakeholder Networks in Tourism Area of Khok Sung Subdistrict, Khok Sung District, Sa Kaeo Province* [Master's thesis, Rajamangala University of Technology Thanyaburi].
- Goeldner, C. R. & Ritchie, B. (2012). *Tourism: Principles, Practices and Philosophies*. (12th Ed.), Hoboken, New Jersey, John Wiley & Sons. ISBN 978-1-118-07177-9.
- Information System for Cultural Heritage Resources, The Fine Arts Department. (n.d.). *Chart of Visitor Statistics Categorized by Type from 2022 to 2024* (Covering the Past Two Years), (in Thai). <https://mis.finearts.go.th/ReportVisitor.aspx?rs=1>.
- Khongkun, J., Pokaew, S., Chulek, K., Chukaew, J., Bunchalalai, C., Wimonmueang, P. & Sasoke, A. (2021). Potential study and Guidelines for the development of Historical Attraction. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 5(2), 319-350, (in Thai). <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/husojournalpnru/article/view/253478>.
- MRG Online. (2023). *Explore the Khmer Civilization at 'Prasat Sdok Kok Thom' – March 18–19 and 22*, (in Thai). <https://mgronline.com/travel/detail/9660000024473>.
- Noknoi, C. (2021). Potential of Historical Tourism Site from the Perspective of Local People: A Case Study of Red Tank Historical Park. *Economics and Business Administration Journal, Thaksin University*, 14(1), 141 – 166, (in Thai). <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/ecbatsu/article/view/247972>.
- Sadok Kok Thom Historical Park, Sa Kaeo. (2020). *The Discovery History*, (in Thai). <https://www.facebook.com/share/p/19ZeLZM7HW/>.
- Silpa-archa, W. (2022). *Concepts and Theories of Cultural Tourism*, (in Thai). <https://mgtsci.stou.ac.th/cutural-tourism-concept>.
- Sirivejjabhandu, A. (2023). Development and Promotion of Community Tourism through the Public-Private Collaboration according to the Thailand's Tourism Strategic: Case Study of the Communities in the Mun River Basin under the Lower Isan Tourism Development. *Disciplinary Journal Buriram Rajabhat University*, 7(2), 65 – 76, (in Thai). <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/journalfms-thaijo/article/view/264182/177686>.

- The Fine Arts Department. (2024). *Statistical Report on Visitor Services at Learning Centers and Tourist Attractions of the Fine Arts Department, Fiscal Year 2023*, (in Thai). https://finearts.go.th/uploads/tinymce/source/1/01main-ITA/67/o12_1.pdf.
- The Fine Arts Department. (2023). *Sadok Kok Thom Historical Park*, (in Thai). <https://finearts.go.th/SADOKKOKTHOM/categorie/about>.
- The Fine Arts Department. (2020). *Prasat Sadok Kok Thom*, (in Thai). <https://finearts.go.th/main/view/202-%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%AA%E0%B8%B2%E0%B8%97%E0%B8%AA%E0%B8%94%E0%B9%8A%E0%B8%81%E0%B8%81%E0%B9%8A%E0%B8%AD%E0%B8%81%E0%B8%98%E0%B8%A1>.
- Thung Wa Subdistrict Administrative Organization. (2020). *Operational Manual for the Tourism Promotion Division*, (in Thai). http://www.thungwa.go.th/news/doc_download/a_220520_114944.pdf.
- Yaprom, P., & Mattariganond, D. (2022). Thai-Cambodian Border Management at Prasat Sadok Kok Thom Vicinity (1991–2020): Legitimacy, Restoration and Development as a Tourist Destination. *Journal of Politics and Governance*, 12(1), 21–40, (in Thai). <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jopag/article/view/259896>

ประวัติแนบท้ายบทความ

	นายสุพจน์ เดชเรือง ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (นวัตกรรมการจัดการภาครัฐ) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี อีเมลล์ supot_d@mail.rmutt.ac.th
	นางสาวอัจฉิรา ทิเวสিংห์ Master of International Tourism and Hotel Management, Southern Cross University, Australia อีเมลล์ atchira_t@rmutt.ac.th